

Sammanfattning

Mellan ett tidningsföretag och en lokal facklig organisation träffades en överenskommelse vilken innehöll bl.a. en bestämmelse om att företaget garanterade alla medlemmar i den fackliga organisationen arbete fram till uppnådd pensionsålder. I tvist rörande verkningarna av denna bestämmelse uppkommer i första hand fråga huruvida den med giltig verkan har kunnat sägas upp till upphörande. Sedan den frågan besvarats jakande uppkommer fråga huruvida bestämmelsen har influtit i de berörda arbetstagarnas enskilda anställningsavtal. Arbetsdomstolen har funnit att så ej har varit fallet.

ARBETSDOMSTOLEN

DOM
2005-12-07
StockholmDom nr 121/05
Mål nr A 297/04

KÄRANDE

1. Grafiska Fackförbundet Mediafacket, Box 1101, 111 81 STOCKHOLM
  2. Grafiska Personalklubben vid DN/Expressen , c/o AB Kvällstidningen Expressen , 105 16 STOCKHOLM
- Ombud för båda: förbundsjuristen Bo Ericson, LO-TCO Rättsskydd AB, Box 1155, 111 81 STOCKHOLM

SVARANDE

1. Svenska Tidningsutgivareföreningen, Box 22500, 104 22 STOCKHOLM
  2. AB Kvällstidningen Expressen, 556025-4525, 105 16 STOCKHOLM
- Ombud för båda: arbetsrättschefen Roine Johansson, TU Service AB, Box 22500, 104 22 STOCKHOLM

SAKEN

tolkning av kollektivavtal

Mellan Svenska Tidningsutgivareföreningen (Tidningsutgivarna) och Grafiska Fackförbundet Mediafacket (hädanefter förbundet) gäller varandra i allmänhet avlösande kollektivavtal för grafiska medarbetare. Det i målet aktuella avtalet hade giltighet under tiden den 1 april 2003 – i första hand den 31 maj 2004. I avtalet ingår som bilaga 3 ett avtal om teknik och arbetsorganisation samt utbildning, vilket innehåller bl.a. följande.

Anställningstrygghet och meningsfulla arbetsuppgifter

Anställningstrygghet och meningsfull sysselsättning är grundförutsättningar vid införande av ny teknik och viktigare förändringar av produktionsprocessen.

Tidningsutgivarna och GF är ense om att ingen grafisk medarbetare skall sägas upp på grund av införande eller viktigare förändring av integrerade system för behandling av redaktionellt material samt annonsmaterial.

Arbetsbrist som kan uppstå till följd härav utgör således inte saklig grund för uppsägning.

Den 9 december 1985 träffades en lokal överenskommelse mellan kvällstidningen Expressen och Grafiska Personalklubben vid DN/Expressen (hädanefter GPK). Överenskommelsen hade samband med införande av ny teknik och omorganisation av arbetsuppgifter rörande grafiker och journalister. Kvällstidningen Expressen ingick vid denna tidpunkt i Dagens Nyheter Aktiebolag, som var medlem i Tidningsutgivarna. I bolaget ingick även tidningen Dagens Nyheter (DN). Tidningarna var organiserade i var sin division och hade var sitt sätter. I december 1985 arbetade 80 personer i sätteriet på

kvällstidningen Expressen och det var dessa 80 personer som berördes av den lokala överenskommelsen. I överenskommelsen finns bl. a. följande bestämmelser.

5. Direktinskrivning är att författa och bearbeta redaktionellt material. Redaktionen kan direktinskriva upp till 60 % av tidningens publicerade textmängd (se protokollsanteckning). -----
-----
7. För att minska oron inför den tekniska utvecklingen garanterar Expressen samtliga i dag anställda GPK-medlemmar arbete fram till uppnådd pensionsålder. All personalreducering i sätteriet kommer således att ske genom naturlig avgång. Om parterna är överens, kan åtgärder vidtas i avsikt att ytterligare stimulera personalreduceringen.
-----
10. I detta avtal reglerade frågor ersätter alla andra berörda, nu gällande överenskommelser på Expressen.
Avtalet gäller tills vidare och uppsägningstiden är sex (6) månader.

Den 1 januari 1987 delades Dagens Nyheter Aktiebolag upp i flera olika bolag, varvid AB Kvällstidningen Expressen bildades. Även AB Kvällstidningen Expressen är medlem i Tidningsutgivarna.

Mellan AB Kvällstidningen Expressen och GPK träffades den 10 februari 1992 en ny lokal överenskommelse avseende ytterligare teknikförändringar. I denna överenskommelse finns bl. a. följande bestämmelser.

6. Detta avtal ersätter teknikavtalet daterat 1985-12-09 i alla avseenden utom punkt 7.
-----
7. Detta avtal följer det centrala kollektivavtalet mellan TA och GF vad gäller giltighetstid och uppsägning.

Den 4 mars 2003 sade AB Kvällstidningen Expressen upp den lokala överenskommelsen av den 10 februari 1992. AB Kvällstidningen Expressen har sedan tvist om uppsägningen uppstått även sagt upp den lokala överenskommelsen av den 9 december 1985.

Tvist har uppstått mellan parterna om huruvida den utfästelse som Expressen lämnade år 1985 över huvud taget är uppsägningsbar samt om vilken innebörd utfästelsen egentligen har. Arbetsgivarparterna har därvid menat att utfästelsen skall tolkas i enlighet med bestämmelser i det centrala kollektivavtalet, medan arbetstagarparterna har gjort gällande att utfästelsen har en vidare innebörd. Förhandlingar i tvistefrågorna har hållits såväl lokalt som centralt utan att parterna har kunnat enas.

Förbundet och GPK har väckt talan vid Arbetsdomstolen mot Tidningsutgivarna och AB Kvällstidningen Expressen och har därvid, såsom talan slutligt bestämts, yrkat att Arbetsdomstolen skall förklara att AB Kvällstidningen Expressen alltjämt är bundet av en år 1985 lämnad utfästelse, innebä-

rande att då anställda GPK-medlemmar inte får sägas upp på grund av arbetsbrist över huvud taget.

Tidningsutgivarna och AB Kvällstidningen Expressen har gjort gällande i första hand att den väckta fastställsetalan skall avvisas. För den händelse domstolen skulle ta upp talan till saklig prövning har de bestritt yrkandet.

Parterna har yrkat ersättning av varandra för rättegångskostnader.

I det följande kommer AB Kvällstidningen Expressen att kallas för enbart Expressen. Denna benämning kommer även att användas för kvällstidningen för tiden före den 1 januari 1987, då den ingick i Dagens Nyheter Aktiebolag.

Parterna har till utveckling av sin talan anfört i huvudsak följande.

Förbundet och GPK

Tillåtligheten av fastställsetalan

Det finns i dag alltså nio anställda på Expressen som omfattas av utfästelsen i punkten 7 i 1985 års överenskommelse. Det är i dagsläget aktuellt med driftinskränkningar på Expressen och någon av de nämnda nio personerna kan komma att beröras av nedskärningarna. Den aktuella överenskommelsen handlar om anställningstrygghet. Det är därför viktigt för de berörda personerna att få veta hur överenskommelsen skall tolkas och därmed om de över huvud taget kan bli uppsagda på grund av arbetsbrist. Det är också viktigt att det från arbetstagsarsidan sker en reaktion omedelbart i samband med att uppsägning av den aktuella överenskommelsen har skett och att man inte väntar till dess att uppsägning av personal kan bli aktuell. En viktig aspekt är också att det alltså finns möjlighet att höra de personer som var med vid överenskommelsens tillkomst. Om några år kan läget vara annorlunda. Arbetstagarparterna har således ett rättsligt intresse av att få den aktuella frågan prövad av domstol.

Omständigheter i sak

Under 1980-talet började datateknik införas för framställning av tidningar. För grafikerna innebar den nya tekniken att de förlorade arbetsuppgifter som övertogs av journalisterna. Detta skapade oro främst hos grafikerna, som fick kämpa för att behålla sina arbeten.

Det första teknikavtalet tecknades centralt den 19 juni 1974 och det efterföljdes av ett komplement år 1980, där man framför allt inriktade sig på den nya teknik som skulle införas på tidningarna. I komplementet från år 1980 fanns en bestämmelse om att journalisterna skulle få direktinskriva upp till 30 procent av eget författat material i det grafiska produktionssystemet. Tidigare hade det varit så att journalisterna författade ett manuskript på skrivmaskin och gav detta till grafikerna, som sedan skrev in det i sätteriet. Med hänsyn till överenskommelsen om direktinskrivning handlade

komplementet till stor del om att skapa meningsfulla arbetsuppgifter för grafikerna. Tanken med komplementet var vidare att man i lokala avtal skulle hitta praktiska former för arbetet på tidningsredaktionerna runt om i landet.

På DN och Expressen uppstod stora spänningar i dessa frågor. Först under år 1983 lyckades man, med hjälp av en förlikningsman, enas i ett lokalt avtal om de praktiska formerna för tillämpningen av det centrala teknikavtalet. Utgångspunkten var då att journalisterna skulle få direktinskriva 30 procent av materialet, medan grafikerna skulle få meningsfullt innehåll i sina arbetsuppgifter genom att de skulle integreras med journalister i arbetslag inne på redaktionerna.

Spänningarna mellan journalister och grafiker på Expressen fortsatte emellertid och kulminerade under år 1985. Grafikerna var missnöjda med hur arbetsgivaren tillämpade 1983 års lokala överenskommelse. Grafikerna sade därför den 5 mars 1985 upp avtalet. Några nya förhandlingar med arbetsgivarsidan kom inte till stånd och det uppstod tvist huruvida journalisterna över huvud taget hade någon rätt till direktinskrivning. Det slutade med att arbetsgivarsidan väckte talan vid Arbetsdomstolen. Något slutligt avgörande från Arbetsdomstolen behövdes dock inte eftersom parterna lyckades nå en överenskommelse på egen hand.

På Expressen tecknades en sådan överenskommelse den 9 december 1985 och det är den överenskommelsen som är aktuell i målet.

Vid förhandlingarna i december 1985 företrädde GPK av klubbordföranden, H.E., och av vice ordföranden, B.B. Från tidningsledningen deltog A.S. och S.W. Förhandlingarna kom att handla om mycket mer än det som fanns reglerat i det centrala teknikavtalet från 1980. I stället för en direktinskrivning motsvarande 30 procent var avtalsparterna i stället inne på att låta journalisterna direktinskriva upp till 60 procent av tidningens publicerade textmängd. Detta var också någonting parterna kom överens om. För GPK:s del handlade det mot den bakgrunden om att se till att bevaka medlemmarnas intressen i en kommande arbetsorganisation. Alla var medvetna om att det var grafikerna som på längre sikt skulle komma att drabbas negativt av teknikförändringarna.

På GPK:s initiativ tillkom därför punkten 7 i överenskommelsen. GPK var beredd att acceptera teknikförändringen och dess följder endast under förutsättning att Expressen garanterade personalen vid sätteriet arbete fram till uppnådd pensionsålder. Detta gjorde Expressen i den utfästelse som finns upptagen i punkten 7 i 1985 års avtal. Expressen garanterade däri också att all personalreducering skulle ske genom naturlig avgång. Enligt överenskommelsen skulle det därmed inte vara möjligt att säga upp någon av de berörda 80 medlemmarna på grund av arbetsbrist, oavsett bakgrunden till arbetsbristen. Bestämmelsen var långtgående och med anledning därav intogs slutligen den sista meningen i utfästelsen, nämligen att åtgärder kunde vidtas i avsikt att ytterligare stimulera personalreduceringen om parterna var överens om detta. Syftet med detta var att, om utfästelsen skulle bli alltför betungande

för Expressen, andra tänkbara alternativ skulle kunna bli aktuella. Man kunde tänka sig exempelvis avgångsvederlag eller förmånliga avtalspensioner under förutsättning att arbetstagsarsidan gick med på det.

I överenskommelsen från den 9 december 1985 intogs också i punkten 10 en uppsägningsklausul. Meningen var emellertid inte att utfästelsen i punkten 7 skulle kunna sägas upp. Det har inte varit parternas avsikt att den skulle kunna gå att sägas upp över huvud taget. Utfästelsen i punkten 7 omfattas således ej av uppsägningsbestämmelsen i punkten 10.

I överenskommelsen stadgades vidare att avtalet för GPK:s del blev giltigt först efter medlemsmöte samt efter Grafiska Fackförbundets godkännande. Vid ett medlemsmöte med de berörda 80 sätterna förklarades från GPK:s sida att punkten 7 var en livstidsgaranti, vilket var en term som även användes från arbetsledningens sida. Samtliga 80 sättere meddelade vid mötet att de godkände avtalet. I och med att överenskommelsen möjliggjorde en 60-procentig direktinskrivning för journalisterna avvek den i sådan mån från bestämmelserna i det centrala kollektivavtalet att det krävdes godkännande från förbundet. Sådant godkännande lämnades.

För Expressens del gällde avtalet först efter tidningsledningens godkännande. Anledningen till detta var åtagandet i punkten 7 om att man skulle ta ansvar för personal fram till uppnådd pensionsålder.

Det kan i detta sammanhang nämnas att en motsvarande överenskommelse träffades mellan DN och GPK den 5 april 1986. Arbetstagsarsidan företrädde av samma personer som vid förhandlingarna med Expressen, medan arbetsgivarsidan företrädde av H.T. Överenskommelserna på Expressen och DN skiljer sig huvudsakligen åt endast på en punkt, nämligen i fråga om anställningstryggheten. GPK försökte få igenom en motsvarande utfästelse som den som Expressen hade lämnat i punkten 7 i avtalet från den 9 december 1985, men ledningen för DN sade nej. Skälet för detta var att DN hade många fler personer att ta ansvar för än Expressen. På DN:s sättteri arbetade omkring 300 grafiker. Man kom emellertid överens om att GPK-medlemmar på DN inte skulle kunna sägas upp på grund av teknikförändringar. Denna del av överenskommelsen anslöt sig i stort till innehållet i 1980 års centrala teknikavtal. En annan skillnad i jämförelse med överenskommelsen vid Expressen var med hänsyn härtill också att DN:s tidningsledning inte behövde godkänna avtalet. Dessa omständigheter visar att utfästelsen i punkten 7 i avtalet med Expressen från den 9 december 1985 var mer långtgående och innebar någonting annat än vad överenskommelsen om anställningstrygghet vid DN gjorde och vad det centrala kollektivavtalet stadgade. Utfästelsen i punkten 7 i avtalet med Expressen var med andra ord en livstidsgaranti. Den innebar skydd mot uppsägningar på grund av all arbetsbrist och inte enbart mot sådana uppsägningar som var orsakade av teknikförändringar.

Ett nytt centralt teknikavtal träffades i juni 1986. I det nya teknikavtalet fanns också bestämmelser om anställningstrygghet. Grundprinciperna var desamma som tidigare. I detta teknikavtal nämndes dock inget om procentsatser för

direktinskrivning. Den fasen i utvecklingen var då passerad. Journalisterna utförde i stort de arbetsuppgifter som grafikerna tidigare hade gjort och grafikerna var hänvisade till andra arbetsuppgifter.

Med anledning av att den tekniska utvecklingen hade gått så snabbt träffades den 10 februari 1992 en ny lokal överenskommelse mellan Expressen och GPK. Den ersatte överenskommelsen från december 1985. Det nya lokala avtalet innehöll inte några procentsatser för direktinskrivningen, utan handlade mest om att integrera grafiker och journalister samt om att hitta meningsfulla arbetsuppgifter åt grafikerna. Den för målet intressanta delen av avtalet är punkten 6. I denna punkt stadgades att avtalet ersatte den lokala överenskommelsen från den 9 december 1985 i alla avseenden utom såvitt avsåg punkten 7, dvs. livstidsgarantin. Det var självklart för båda parter att den nämnda garantin skulle kvarstå, och detta var ingen kontroversiell punkt vid förhandlingarna.

Frågan är i stället vad punkten 6 innebar. Enligt förbundets och GPK:s uppfattning användes en särskild teknik vid tillkomsten av 1992 års avtal som innebar att allt förutom punkten 7 i 1985 års överenskommelse skalades bort. Bestämmelsen i punkten 6 i 1992 års avtal stadgade således att endast punkten 7 självständigt skulle finnas kvar medan allt annat, inklusive uppsägningsbestämmelsen, i 1985 års avtal skulle falla bort. Denna teknik var ett uttryck för att punkten 7 alltjämt skulle komma att gälla i enlighet med sin ordalydelse fram till dess att alla de berörda GPK-medlemmarna hade uppnått sin pensionsålder.

Expressen har nu sagt upp överenskommelsen av den 10 februari 1992 och man har för säkerhets skull även sagt upp överenskommelsen av den 9 december 1985.

Förbundet och GPK gör mot bakgrund av det anförda sammanfattningsvis gällande följande.

Uppsägningen av 1992 års överenskommelse har inte inneburit att utfästelsen i punkten 7 i 1985 års avtal har upphört att gälla. När 1992 års överenskommelse tillkom, överenskom de lokala parterna att denna skulle ersätta 1985 års överenskommelse utom i ett hänseende, nämligen punkten 7. De lokala parterna har sålunda bestämt att 1985 års överenskommelse endast skall innehålla punkten 7 och att denna bestämmelse alltjämt skall vara gällande. Arbetstagarparterna gör dessutom gällande att 1985 års överenskommelse såvitt gäller punkten 7 inte heller är uppsägningsbar med tanke på dess innehåll och bakgrund. Om Arbetsdomstolen skulle finna att punkten 7 ingår i 1992 års överenskommelse, hävdas att denna överenskommelse inte är uppsägningsbar. I vart fall är den omtvistade utfästelsen inte uppsägningsbar.

För den händelse Arbetsdomstolen skulle finna att utfästelsen är uppsägningsbar görs det alternativt gällande att rättigheten enligt utfästelsen kvarstår i de berörda grafiska medarbetarnas enskilda anställningsavtal.

Beträffande den närmare innebörden av utfästelsen vill arbetstagarparterna anföra följande. Enligt arbetsgivarparterna har utfästelsen samma innebörd som det centrala teknikavtalet, som stadgar att uppsägning ej får ske på grund av tekniska förändringar. Förbundet och GPK anser emellertid att utfästelsen går längre och att parterna inte har hämtat innehållet från det centrala teknikavtalet. Utfästelsen i punkten 7 är en egen konstruktion och den innebär att det beträffande de berörda medlemmarna råder förbud mot uppsägningar på grund av arbetsbrist, oavsett vad som är bakgrunden till arbetsbristen.

Tidningsutgivarna och Expressen

Tillåtligheten av fastställelsetalan

Det avtalsinnehåll som är aktuellt i målet är av intresse endast om Expressen på grund av arbetsbrist säger upp någon av de medarbetare som omfattas eller omfattades av avtalet. Så länge Expressen inte vidtar någon uppsägningsåtgärd mot de aktuella arbetstagarparterna finns det inget fastställelseintresse. För det fall Expressen i en framtid väljer att säga upp någon av medarbetarna, finns det inget hinder mot att få frågan prövad i en uppsägningstvist, varvid de nu aktuella omständigheterna kan åberopas. Överenskommelsen kan i dag bli aktuell endast avseende de nio medarbetare som var anställda den 9 december 1985. Dessa nio medarbetare har i dag förmånliga platser i turordningen. Från motpartens sida har anförts att det finns vittnen som var med när avtalet slöts och som kanske inte går att höra vid en senare tidpunkt. En sådan omständighet är av underordnad betydelse för frågan om det finns ett fastställelseintresse. Det finns regler om hur bevisning kan tas upp för framtiden. När det gäller fastställelsetalan bör man vara restriktiv och i detta fall saknas skäl att tillåta en sådan talan. Talan bör därför avvisas.

Omständigheter i sak

Den bakgrund som motparterna redogjort för när det gäller den lokala överenskommelsen på Expressen i december år 1985 vitsordas.

1985 års överenskommelse innehöll i huvudsak endast lokala anpassningar till det centrala kollektivavtalet. Den stora förändringen och skillnaden mellan denna lokala överenskommelse och 1980 års centrala avtal gäller den 60-procentiga inskrivningsrätten för journalister. Det är riktigt att den aktuella bestämmelsen i punkten 7 tillkom på initiativ av GPK. Det var ett krav som GPK ställde för att gå med på de teknikförändringar som var på förslag. Det bör dock framhållas att anställningstryggheten var en viktig fråga även i 1974 års teknikavtal och dess komplement från år 1980.

Utfästelsen om anställningsgaranti i punkten 7 var en kollektivavtalsenlig förpliktelse. Den var kopplad till kollektivavtalet och de medarbetare som då arbetade på Expressen. Enligt arbetsgivarparternas uppfattning var det en avtalsklausul som skulle kunna sägas upp. Detta framgår av uppsägningsklausulen i punkten 10. Något undantag för punkten 7 gjordes inte i den uppsägningsklausulen. Expressens avsikt med avtalet var att ge en långtgående

anställningstrygghet åt grafikerna i det centrala kollektivavtalets anda. På arbetsgivarsidan fanns dock ingen avsikt att skriva in en längre gående anställningstrygghet än den som stadgades i det centrala teknikavtalet.

Det avtal som något senare träffades mellan DN och GPK ingicks med utgångspunkt i att grafikerna hade presenterat 1985 års överenskommelse med Expressen som ett livstidsavtal. Detta var, på sätt som motparterna redogjort för, inte någonting som ledningen för DN kunde gå med på. Omständigheterna vid avtalsförhandlingarna på DN ger inget stöd för de påståenden som motparterna i detta mål gör gällande i fråga om innebörden av 1985 års överenskommelse. Det kan tilläggas att det även i avtalet mellan DN och GPK fanns en uppsägningsklausul. Någon invändning mot att det avtalet skulle kunna sägas upp har inte framförts.

Efter några år uppkom på grund av utvecklingen ett behov av att ersätta 1985 års överenskommelse på Expressen. Den nya lokala överenskommelsen slöts den 10 februari 1992. Även denna överenskommelse var en lokal anpassning mot bakgrund av ett centralt kollektivavtal, denna gång 1986 års centrala avtal om teknikfrågor. I detta centrala avtal hade regeln om procentsatser för journalisternas direktinskrivning försvunnit i sin helhet. Inte heller 1992 års lokala avtal mellan Expressen och GPK kom att innehålla några sådana bestämmelser. Det centrala avtalet från 1986 innehöll liksom sin föregångare bestämmelser om anställningstrygghet. Expressen hade under år 1992 en hög lönsamhet och några uppsägningar på grund av arbetsbrist hade aldrig förekommit. Med hänsyn till den situation som rådde på Expressen ansågs det därför inte finnas något skäl mot att i den nya överenskommelsen inkorporera punkten 7 om anställningstrygghet i 1985 års överenskommelse. Avtalsparterna kunde lika gärna ha skrivit ut hela punkten 7 på nytt i 1992 års avtal.

Även 1992 års avtal innehåller en uppsägningsklausul. Arbetsgivaren har aldrig haft någon annan avsikt än att även det avtalet i sin helhet skulle kunna sägas upp.

Sedan slutet av 1990-talet har Expressen fått stora lönsamhetsproblem. Det har med anledning därav genomförts omfattande rationaliseringar, vilket bl.a. inneburit avtalspensioneringar, olika typer av avgångsvederlag och även uppsägningar på grund av arbetsbrist. Rationaliseringsprogrammet har innefattat att Expressen har sagt upp i stort sett samtliga lokala avtal med samtliga motparter. Tanken med detta har varit att förändra de utgående förmånerna enligt de lokala avtalen.

Tidningsutgivarna och Expressen gör mot bakgrund av det anförda sammanfattningsvis gällande följande.

De år 1985 och 1992 ingångna lokala överenskommelserna är uppsagda och har upphört att gälla som kollektivavtal. Den i målet aktuella bestämmelsen om anställningstrygghet har inte övergått i berörda medarbetares enskilda anställningsavtal. Det är i stället den underliggande normen som blir gällande i denna fråga. Denna underliggande norm utgörs i detta fall av det centrala

kollektivavtalet för grafiska medarbetare, som innehåller ett längre gående anställningsskydd än det som följer av anställningsskyddslagen.

För den händelse domstolen skulle finna att den aktuella avtalsbestämmelsen inte har kunnat sägas upp eller att den har blivit en del av arbetstagarnas enskilda anställningsavtal görs gällande att bestämmelsen inte har någon annan innebörd än det numera gällande teknikavtalet mellan de centrala parterna. Detta centrala avtal innefattar ett förbud mot uppsägning av grafiska medarbetare på grund av införande av integrerade system för redaktionell text och annonsmaterial, men det förhindrar inte uppsägning av ekonomiska skäl. Detta innebär att den aktuella avtalsbestämmelsen i den lokala överenskommelsen möjliggör uppsägning på grund av arbetsbrist som inte är förknippad med sådana teknikförändringar som avses i det centrala avtalet.

Domskäl

I en år 1985 ingången lokal överenskommelse garanterade Expressen samtliga då anställda medlemmar i GPK arbete fram till uppnådd pensionsålder. I en lokal överenskommelse som ingicks år 1992 ersattes samtliga bestämmelser i 1985 års överenskommelse utom den som gällde anställningstryggheten. Expressen har enligt vad som är ostridigt i målet sagt upp båda överenskommelserna. Tvisten i målet gäller frågan om Expressen trots uppsägningarna är bunden av den angivna utfästelsen, innebärande att de berörda medlemmarna i GPK inte får sägas upp på grund av arbetsbrist oavsett vad som är bakgrunden till denna.

Arbetsdomstolen har i målet att ta ställning till följande frågor.

1. Är arbetstagarparternas fastställetalan otillåten enligt 4 kap. 6 § arbets-tvistlagen?
2. Är Expressen alltjämt bunden av den år 1985 tillkomna bestämmelsen om anställningstrygghet?
3. Om Expressen inte längre är kollektivavtalsenligt bunden av bestämmelsen: har den då alltjämt verkan därför att den har influtit i arbetstagarnas enskilda anställningsavtal?
4. Om bestämmelsen alltjämt är gällande: innebär den då ett generellt skydd mot uppsägningar på grund av arbetsbrist, eller tar den sikte endast på sådana arbetsbristuppsägningar som är hänförliga till teknikförändringar?

Utredningen i målet

Målet har avgjorts efter huvudförhandling. Vid denna har på arbetstagarparternas begäran hållits vittnesförhör med förbundsombudsmannen H.E., f.d. ordföranden i GPK B.B. och f.d. ordföranden i förbundet M.E. På Tidningsutgivarnas och Expressens begäran har vittnesförhör ägt rum med den f.d. administrative direktören vid Expressen A.S. och direktören i Tidningsutgivarna L.L. Parterna har därutöver åberopat viss skriftlig bevisning.

Skall fastställetalan avvisas?

Enligt 4 kap. 6 § arbetstvistlagen skall talan som inte innefattar yrkande att motparten skall förpliktas att fullgöra eller underlåta något, dvs. en fastställelsetalan, avvisas om det inte är av avsevärd betydelse för käranden att talan prövas.

Arbetsdomstolen har i åtskilliga tidigare avgöranden (se t.ex. domen 1992 nr 134) slagit fast att en fastställelsetalan äger betydelse för en part först om det finns anledning att anta att en bifallande dom kommer att antingen direkt påverka motpart i det rättsliga handlandet i förhållande till parten eller bli direkt avgörande vid en senare talan, som innefattar yrkande att motparten skall förpliktas att fullgöra eller underlåta något. Med motpart avses därvid både avtalsmotparten och andra, vilka kan vara bundna av avtalet.

I målet är ostridigt att det hos Expressen alltjämt finns medlemmar i GPK som är berörda av den i målet aktuella utfästelsen. Det råder enligt domstolens mening ingen tvekan om att det allmänt sett är av vikt för dessa personer att få veta hur utfästelsen skall tolkas, dvs. huruvida de i framtiden över huvud taget kan bli uppsagda på grund av arbetsbrist. Redan detta förhållande innefattar skäl att tillåta den väckta fastställelsetalan.

Det kan tilläggas att det av utredningen framgår att Expressen på senare tid vidtagit åtgärder för rationalisering och att frågan om arbetstagarnas anställningstrygghet därvid kan komma att aktualiseras. Ett avgörande i den aktuella avtalstolkningsfrågan kan mot denna bakgrund komma att bli praktiskt betydelsefullt för såväl parterna som de i målet aktuella arbetstagarna.

Arbetsdomstolen finner på grund av det anförda att det måste anses vara av avsevärd betydelse i arbetstvistlagens mening för förbundet och GPK att få den väckta fastställelsetalan prövad. Det betyder att domstolen inte kan bifalla arbetsgivarparternas avvisningsyrkande.

Är Expressen alltjämt bunden av den år 1985 tillkomna bestämmelsen om anställningstrygghet?

Som har framgått i det föregående är det ostridigt att Expressen har sagt upp den avtalsbestämmelse som innehåller utfästelsen om anställningstrygghet. Vad domstolen har att ta ställning till är om detta medfört att utfästelsen har upphört att gälla. Arbetstagarparternas uppfattning är att avtalsbestämmelsen enligt vad parterna enats om är av sådan karaktär att den inte har kunnat sägas upp, medan arbetsgivarparterna har gett uttryck för den motsatta uppfattningen.

Tvistefrågan kan ses mot bakgrund av de allmänna rättsgrundsatser som anses gälla i hithörande frågor. En överenskommelse som gäller tills vidare kan, i princip oavsett avtalets innehåll i övrigt, alltid sägas upp med iakttagande av skälig uppsägningstid. En överenskommelse som slutits för bestämd tid kan däremot som regel inte sägas upp till upphörande före utgången av den

angivna tiden utan att det finns stöd för detta i överenskommelsen (jfr Rodhe, Obligationer, 1956, s. 700 ff.).

1985 års avtalsbestämmelse med garanti om fortsatt anställning fram till respektive arbetstagares pensionsavgång kan i och för sig mycket väl betraktas som en överenskommelse som träffats för bestämd tid, låt vara att denna tid inte är absolut bestämd utan är relaterad till en på förhand oviss tidpunkt för varje berörd arbetstagare. Utgångspunkten bör därför enligt domstolens mening vara att bestämmelsen har kunnat sägas upp till upphörande före denna tidpunkt endast om detta följer av avtalets innehåll i övrigt.

Beträffande vad som förekom mellan avtalsparterna vid tillkomsten av 1985 års överenskommelse har hållits förhör med dåvarande klubbordföranden H.E., dåvarande vice klubbordföranden B.B. och dåvarande administrativ direktören A.S. H.E. har uppgett att man på arbetstagarsidan hade uppfattningen att bestämmelsen om anställningstrygghet innefattade en "livstidsgaranti" som så att säga levde sitt eget liv och därför inte skulle omfattas av någon uppsägningsbestämmelse. Han har vidare uppgett att frågan om möjligheten att säga upp bestämmelsen om anställningstrygghet inte diskuterades vid förhandlingarna. Det sistnämnda har bekräftats av A.S., som också uppgett att det enligt arbetsgivarsidans överväganden i förhandlingarna inte medförde något större problem att ta in ett i och för sig långtgående åtagande om anställningstrygghet mot bakgrund av att överenskommelsen innehöll en klausul som möjliggjorde att överenskommelsen i dess helhet kunde sägas upp med viss uppsägningstid.

Av det anförda kan man dra slutsatsen att parterna då 1985 års överenskommelse ingicks hade olika uppfattningar i fråga om möjligheten att säga upp bestämmelsen om anställningstrygghet. Mot denna bakgrund är Arbetsdomstolen hänvisad till att avgöra den aktuella tolkningsfrågan med ledning i första hand av överenskommelsens ordalydelse. Därvid är av särskild betydelse att det i 1985 års överenskommelse återfinns en uppsägningsklausul som innehåller att avtalet gäller tills vidare och att uppsägningstiden är sex månader. I uppsägningsklausulen har det inte gjorts något undantag i fråga om bestämmelsen om anställningstrygghet. Uppsägningsklausulen gäller därför enligt sin ordalydelse överenskommelsen i dess helhet. Det kan tilläggas att det inte heller finns någon annan formulering i överenskommelsen som tyder på att bestämmelsen om anställningstrygghet i uppsägningshänseende skulle inta någon särställning i förhållande till övriga bestämmelser i överenskommelsen.

På grund av det anförda kommer Arbetsdomstolen till uppfattningen att bestämmelsen om anställningstrygghet, enligt vad som får anses vara innebörden av 1985 års överenskommelse, kunde sägas upp med tillämpning av den i överenskommelsen intagna uppsägningsbestämmelsen.

Parterna har i målet uppehållit sig kring vad som inträffade i samband med tillkomsten av 1992 års överenskommelse. Denna ersatte 1985 års överenskommelse utom såvitt avsåg bestämmelsen om anställningstrygghet, som

alltså skulle fortsätta att gälla mellan parterna. Även 1992 års överenskommelse innehöll en uppsägningsklausul. Av förhören med B.B. och A.S. framgår att det inte heller vid detta tillfälle förekom någon diskussion om möjligheten att säga upp bestämmelsen om anställningstrygghet.

Arbetsgivarsidan har i målet gjort gällande att det som inträffade år 1992 innebar att bestämmelsen om anställningstrygghet kom att utgöra en del av den då ingångna överenskommelsen och därigenom omfattades av dess uppsägningsklausul. Arbetstagarparterna har på sin sida menat att vad som inträffade år 1992 bekräftade att bestämmelsen om anställningstrygghet utgjorde en "livstidsgaranti" som inte kunde sägas upp. Parternas argumentation rörande 1992 års överenskommelse innebär som domstolen har uppfattat saken att de från sina motsatta utgångspunkter har menat att vad som inträffade år 1992 utgjorde en bekräftelse på vad som överenskommit år 1985. Det har alltså inte från någondera partssidan gjorts gällande att vad som förekom år 1992 medförde någon förändring i vad som gällde sedan tidigare. Det kan tilläggas att utredningen i alla händelser inte ger stöd för att det inträdde någon sådan förändring.

Det anförda betyder sammanfattningsvis dels att bestämmelsen om anställningstrygghet enligt vad som får anses vara innebörden av 1985 års överenskommelse var uppsägningsbar, dels att 1992 års överenskommelse inte innefattade någon förändring i detta hänseende.

Har bestämmelsen om anställningstrygghet influerats i arbetstagarnas enskilda anställningsavtal?

Arbetstagarparterna har i andra hand gjort gällande att rättigheterna enligt utfästelsen om anställningstrygghet efter uppsägningen av överenskommelsen kvarstår som en del av de berörda arbetstagarnas enskilda anställningsavtal. Detta har bestritts av arbetsgivarparterna, som har invänt att det i denna situation är de särskilda bestämmelserna om anställningstrygghet i det centrala kollektivavtalet för grafiska medarbetare som blivit gällande för de berörda arbetstagarna.

I denna fråga gör Arbetsdomstolen följande bedömning. Om ett kollektivavtal med anställningsvillkor sägs upp, kan dessa villkor trots uppsägningen i vissa fall leva kvar i arbetstagarnas enskilda anställningsavtal. Kollektivavtalet sägs då ha efterverkan. Detta gäller emellertid främst när det inte finns någon underliggande norm som kan tillämpas i stället för det uppsagda kollektivavtalets bestämmelser. I det föreliggande fallet gällde vid uppsägnings-tidpunkten ett centralt kollektivavtal med bestämmelser om anställningsskydd vilka är mera långtgående än reglerna i anställningsskyddslagen. Med hänsyn härtill är det Arbetsdomstolens uppfattning att utfästelsen i den uppsagda lokala överenskommelsen inte har någon efterverkan, utan att det är det centrala kollektivavtalets regler om anställningsskydd som skall tillämpas (jfr domen 1998 nr 33).

Sammanfattande ställningstagande, rättegångskostnader

På grund av det anförda finner Arbetsdomstolen att Expressen inte längre är bunden av den år 1985 tillkomna utfästelsen om anställningstrygghet. Med detta ställningstagande saknas skäl att ta ställning i den mellan parterna tvistiga frågan om utfästelsens närmare innebörd.

Vid denna utgång i målet skall förbundet och GPK förpliktas att ersätta arbetsgivarparterna för deras rättegångskostnader. Om det yrkade beloppet råder inte tvist.

Domslut

1. Den av Grafiska Fackförbundet Mediafacket och Grafiska Personalklubben vid DN/Expressen förda talan avslås.
2. Arbetsdomstolen förpliktar Grafiska Fackförbundet Mediafacket och Grafiska Personalklubben vid DN/Expressen att med hälften vardera utge ersättning till Svenska Tidningsutgivareföreningen och AB Kvällstidningen Expressen för deras rättegångskostnader med åttiosexusen-femhundra (86 500) kr, allt avseende ombudsarvode, jämte ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

Ledamöter: Michaël Koch, Ulla Erlandsson, Inga Jerkeman, Kerstin Brodowsky, Claes Frankhammar, Thomas Fredén och Lilian Hinderesson.
Enhälligt.

Sekreterare: Anu Rintala